

rusalem locis, aut de sanctis eremi venerandisque secretis ad urbem illam officio divini operis accessit, simul ac populo apparuit, contumelias, sacrilegia et maledictiones exceperit. Nec solum hoc: sed improbitissimis flagitiosorum hominum cachinnis et detestantibus ridentium sibilis quasi taureis cædebat. Vere ut si quis ea inscius rerum fieri videret, non aliquem hominem Iudificari, sed novum inauditumque monstrum abigi atque exterminari arbitraretur.

V. Ecce Afrorum et præcipue Carthaginensium fidem. Tutius quondam apostolis paganas urbes licuit intrare, et minus primum eorum adventum atque conspectum feri illi ac barbari sacrilegorum coetus detestabantur. Sanctum electionis vas Paulum apostotum de ænisi Dei cultu ac majestate dicentem superstitiosissimus fœet Atheniensium populus patienter audivit (Act. xvii, 22). Lycaonũ autem in tantum etiam admirati sunt, ut cum in apostolis divinas virtutes inesse cernerent, esse eos homines non putarent (Act. xiv, 10-12). Intra Carthaginem vero apparere in plateis et comitis Dei servos sine contumelia atque execratione vix licuit. **182** Persecutionem hoc quidem fuisse non putant, quia non et occisi

sunt. * Latrones quidem hoc proverbio uti solent, ut quibus non auferant vitam, dedisse se dicant. Sed in urbe illa non tam hominum fuerunt hæc beneficia quam legum. Interfici enim in demaatum quemcumque hominem, etiam duodecim tabularum decreta vetuerunt. Ex quo agnoscitur quod magna illic prærogativa Dominicæ religionis fuit, ubi ideo tantum Dei servis licuit evadere, quia a pagano jure defensi sunt ne Christianorum manibus trucidarentur. Et miramur si nunc Barbaros illi perferunt, cum videamus quod sancti viri in illis Barbaros pertulerunt? Justus ergo est Dominus, et justum judicium suum (Psalm. cxviii, 137). Quæ enim, ut scriptum est, seminarunt, hæc et metunt (Gal. vi, 8). Ut vere videatur de improbitate illius gentis dixisse Dominus: **Reddite ei secundum opus suum: juxta omnia quæ fecit, facite illi; quia contra Dominum erecta est (Jer. i, 29).** Miremur itaque aut indignemur quod aliqua nunc illi ab hominibus mala perferant? Multo illa injora sunt quæ in Deum ante fecerunt, si juxta personarum diversitatem æstimentur quæ patiantur et quæ fecerunt.

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

riam conversationis et passionum Christi. Hieronymus in epistola ad Paulinum de institutione monachi: *Beneus Hilarion cum Palæstinus esset et in Palæstina viveret, uno tantum die vidit Hierosolimam, ut nec continere loca sancta propter viciniam, nec rursus*

Dominum loco claudere videretur.

* Imitatum ex M. Tullio in secunda Antoniana rum: *Quod est aliud beneficium latronum, P. C., nisi ut eis se vitam dedisse dicant quibus non udemerint.*

SALVIANI

MASSILIENSIS PRESBYTERI

EPISTOLÆ.

183 EPISTOLA I.

O amor, quid te appellem nescio, bonum an malum, dulcem an asperum, suavem an injucundum. Ita enim utroque plenus es, ut utrumque esse videaris. Amari a nobis nostros, honestum est; lædi, acerbum. Et tamen hoc ejusdem est interdum animi, ejusdemque pietatis: cum specie dissentiat, ratione concordat. Amor quippe nos facit nostros amare: amor interdum cogit offendere. Utrumque unum est; cum tamen aliud amoris habeat gratiam, aliud odii patiatur offensam. Quam grave hoc, quæso, * ni dilectissimam, aut quam acerbum est, ut causa odii amor esse cogatur! Quod quidem cum sæpe aliis, tum etiam mihi accidisse nunc satis vereor; ut dum adolescentem hunc quem ad vos misi, tradere individuis meis cupio, uni studens, multis molestus sim, **184** D et amor ejus offensa sit cæterorum: quanquam hi qui satis diligunt, non cito offendantur. Sed ego insinuationem meam minus gratam fore quibusdam ti-

C meus, etiam insinuationem gratiæ offensam puto. Placere enim dilectis meis plurimum cupiens, molestiam illorum reatam meum credo; et nisi eis satis placuero, supplicium displicentis fero. Quanquam hoc metuendum in vobis omnino non est; qui totum me in vos recipientes, etiam apud alios pro me timetis. Tantum enim abest ut displicere ego charitati ac sensui vestro possim, ut etiam illud mecum reformidatis ne ego quibusdam forte displiceam, mi dulcissimi ac dilectissimi mei. Adolescens quem ad vos misi, Agrippinæ cum suis captus est, quondam inter suos non parvi nominis, familia non obscurus, domo non despicibilis, et de quo aliquid fortasse amplius dicerem nisi ^b propinquus meus esset. Hoc enim sit ut minus dicam, ne de me ipso dicere videar, de illo plura dicendo. Matrem ergo is de quo dico Agrippinæ viduam reliquit, probam, honestam, et de qua forsitan audeat dicere valeam, vere viduam (I Tim. v, 3). Nam præter cæteras castimonie

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

* Dixit Salvianus mi pro mihi, hic et paulo post. Lucretius lib. iii, v. 106: *In quo mi diversi erare videntur.*

^b Hinc colligi potest Salvianum patria Agrippinensem fuisse, uti dicebamus in Vita ejus.

sapientiaque virtutes, est etiam fide nobilis, quæ omnibus semper ornatibus ornamento est : quia sine hac nihil tam ornatum est quod ornare possit. Hæc ergo, ut audio, tantæ illic inopie atque egestatis est, ut ei nec residendi nec abeundi facultas suppetat, quia nihil est quod vel ad victum vel ad fugam opituletur. Solum est, quod mercenario opere victum queritans, uxoribus barbarorum locatitias manus subdit. Ita, licet per Dei misericordiam vinculis captivitatis exempta sit, cum jam non serviat conditione, servit paupertate. Hæc igitur habere me hic nonullorum sanctorum gratiam non falso suspicans (nec enim nego, **185** ne negator gratiæ ingratus flam. Sed plane sicut habere me eam non nego, ita non mereri me certo scio; in tantum ut etiam si est aliqua in me illa, ego tamen illius causa non sim : quia si qua est in me gratia, ob eos, ni fallor, maxime data est quorum intererat ut gratus essem. Ut verendum forsitan mihi sit ne negans his quod propter eos cepi, non tam meam rem his negare videar quam ipsorum); hæc igitur aut id quod est aut plus quam est in me esse existimans, misit ad me hunc quem ad vos ^a ego..... fore ut agente me et annitente amicorum meorum gratia, propinquorum meorum esset auxilium. Feci ergo id quod rogatus sum, sed tamen parce, et apud paucos, ne gratia ipsa ingrante uterer. Commendavi hunc aliis, commendo vobis, licet non æque aliis ut vobis. Primum, quia commendari satis vobis eum qui est meus, ita ut ipsum me non necesse est. Deinde quia cum me portionem vestri existimetis, necesse est eum qui mei portio est vestri quoque aliquatenus portionem esse ducatis. Postremo, quod commendatio ipsa sicut diversi generis, ita etiam excellentioris est charitatis. Aliis enim commendavi hunc corpore, vobis spiritu; aliis in emolumenta presentium, vobis in spem futurorum; aliis ob breviam atque terrena, vobis ob sempiterna atque divina : et recte : ut quia carnalia vobis minus quam spiritalia bona suppetunt, illa ego magis a vobis peterem quibus vos magis abundatis. Suscipite ergo, quæso, hunc ut mea viscera (*Philem.* 12), et quantum in vobis est vestra; facite, inlicite et adhortamini, docete, instruite, formate, gignite. Christi Domini nostri misericordia tribuat, ut quia ei id magis expedit, qui nunc propinquus meus est et cæterorum, vester esse incipiat potius quam suorum.

A Admitte, quæso, hunc in illas beatas **186** ac sempiternas domus, recipite in sacra horrea, aperite cælestes thesauros; et ita agite ac peragite, ut dum hunc in thesaurum vestrum conditis, partem thesaurorum ipsorum esse faciatis. Potens est illa ineffabilis Dei pietas ut, dum eum in consortium spiritualium bonorum adoptatis, divitias quas in ipsum effunditis, per ipsum augetis. Et sane si quid in ipso est bonæ indolis, non magnæ vobis difficultatis spes ejus ac salus esse debet: etiamsi nihil ex vobis audiat, sufficere ei hoc ipsum convenit quod vos videt. Valet.

EPISTOLA II.

AD EUCHERIUM.

B Eucherio episcopo Salvianus. Ursicinus alumnus tuus salutationem tuam proxime ad me detulit : si non jussus, laudo sapientiam, licet non probem falsitatem : si jussus, miror quod mandare amoris officium quam scribere maluisti, hoc est per servum potius quam per te dare. Arguo itaque hoc et emendari volo; si tamen negligentia est, non superbia. ^c Pedissequa enim plerumque novi honoris est arrogantia : licet in te nec generalis vitii opinio admittenda sit, quia prope singularis est mens ac benignitas tua. Unde responderi a te antiquæ existimationi mee etiam nunc jugiter cupio, ne si in quibusdam officiorum tuorum mos discrepavit, aliquid in te novis honoribus licuisse videatur.

EPISTOLA III.

AD AGRICIUM.

C ^d Agricio episcopo Salvianus. Si excusare inoffensivitatem meam apud sanctimoniam tuam cupiam, **187** magis accusandus sim, qui inexcusabilem me esse vel non agnoscam præ stoliditate, vel nolim præ superbia confiteri. Non excuso ergo : augmentum enim reatus est, innocentiam jactare post culpam. Quid igitur faciam, cui nec negandi delicti facultas suppetit, nec tuendi? Negare enim manifesta non audeo, et excusare immodica non possum. Confugiendum mihi itaque ad divinarum est remedia litterarum, quæ maximorum criminum.

EPISTOLA IV.

AD SOCERUM ET SOCERAM.

^e Hypatio et Quietæ parentibus Salvianus, Palladia et Auspiciola salutem. Paulus apostolus, electionis vas,

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

^a Deest hoc loco quippiam; reponendum autem videtur : *Quem ad vos ego mitto, sperans fore, etc.*

^b Lugdunensi, viro per eas tempestates clarissimo, cujus filios Salonium et Veranum Salvianus in disciplina habuerat, uti dictum est supra. Ad eum rursus scribit Salvianus epistolam octavam.

^c Stephanus Tornacensis epist. 61 : *Vivat in aliis illud vulgare proverbium : Honores mutant mores.* Jordanus in epistola ad G. Priorem apud Duchesium tom. IV, pag. 755 : *Nunc autem rogo ne sit veridicum de vobis illud vulgare proverbium : Honores mutant mores.* Arnulphus Lexoviensis epist. 2 : *Creat enim cor novum et novos affectus novæ conscientia dignitatis.* Vide notas ad epistolam 109 Lupi Ferrariensis.

^d Antipolitano in secunda Narbonensi, haud procul Massilia, qui concilio Agathensi subscripsit anno 506. Neque enim assentior Rittershusio, qui epistolam illam putat scriptam fuisse ad Agræcium episcopum Senonensem, ad quem circa annum 673 scripsit Sidonius de electione episcopi Bituricensis. Et is ipse fortassis est Agræcius qui circa annum 458, nondum episcopus, mille solidos Ecclesiæ Narbonensi obtulit, ut de pecunia sua juvaret Rusticum sedis illius episcopum, qui Ecclesiam suam dudum exustam reedificabat, ut constat ex veteri inscriptione Narbonensi quam alibi edidimus.

^e Erant hi parentes Palladiæ, quæ Salviani uxor erat.

magister fidei et receptaculum Dei, cum omnes epistolae, utpote eloquentissimus vir, dictaverit, quibusdam tamen non suum tantum nomen inscripsit: siquidem in aliis Silvani, in nonnullis Timothei, in quibusdam vero utriusque nomini suum nomen adjunxit. Cur id? Primum, credo, ut simul esse agnoscerentur qui simul scriberent. Deinde ut ii qui separatim ab unoquoque eorum edocti fuerant, scirent omnium non discrepare sententiam. Postremo ut quos singulorum non movebat auctoritas, omnium saltem moveret assensus. Ita ergo et nos exemplorum ingentium parvi imitatores, ad vos, quos natura parentes, fide fratres, honore dominos habemus, nos, ut apostoli illi, auctoritate docentium scribimus, sed humilitate famulorum; ut qui hactenus singulorum nostrorum epistolis moti non estis vel nunc omnium obsecratione moveamini, nosque filios vestros, neque ex superfluo metus sit;... et simul sciat is esse unum sentire pariter et metuere et **188** æqualiter supplicare: non quia sciamus an vos omnibus irascamini, sed quia nos non possumus causa esse divisi. Idem enim nobis admodum metus est, etiam si non eadem videtur offensa. Charitas quippe mutua facit ut licet vos non utriusque fors succenseatis, uno tamen ex nobis reo, alter sine tristitia reatus esse non possit. Illud sane est quod nos contendere in aliquo et certare mutuo faciat, quod cum ambo filii vestri æqualiter rei simus, plus tamen unusquisque nostrum pro altero quam pro se timeat. Parentes charissimi, parentes reverentissimi, interrogari vos quæsumus liceat. Ita possunt ^b pignora sic amantia non amari? Quid tantum mali commeruimus, vel affectus dilectissimi, vel domini reverentissimi, ut nobis nec tanquam filiis reddatur gratia, nec tanquam famulis remittatur offensa? Septimus jam ferme annus est ex quo nulla ad nos tam longe a vobis sita scripta misistis. Nullis pene in Deum delinquentibus tam longum lugendi tempus imponitur, nullus admodum maximorum criminum.... ut plus amet, scilicet ut patris motus non detrimenta amoris sint, sed profectus; cum quantum coercitio attulerit unius correctioni, tantum correctio reddat mutæ charitati. Quanquam hoc illos magis parentes facere conveniat, qui de nonnullis negotiis veras irascendi filii causas habent. Tu autem quid succenses, qui ex quo Christianus factus es, etiam falsas habere desiisti? Esto **D** enim, conversiunculam nostram paganus quondam non æquanimiter acceperis. Ferenda tunc fuit, ex dissimilitudine studiorum, etiam discrepantia voluntatum; quando etsi amor non succensebat, superstitio tamen adversabatur. Nam licet pater non odisset filium, error tamen oderat veritatem. Nunc longe aliud est. Ex quo Dei cultum professus es, **189** pro

A me pronuntiasti. Si præteritas irarum causas exqueris, imputa tibi, qui Christiano filiam tuam dedisti. Si id non est, quid mihi irasceris, quia eam nunc in me religionem augere cupio quam tu in te probare cœpisti? Cur rogo in me non diligas quod es, qui in te quod eras ipse damnasti? Sed parcendum paululum verbis est: quia etiam in bona causa humilis esse in quantum res sinit, filii apud parentes debet oratio. Indulgete, affectus charissimi: liberio rem me esse paululo in negotio suo Dei affectus facit. Si quæ sunt vobis aliæ succensendi causæ, peccare me potuisse non abnego. In hoc vero quia ideo succensetis quia Christum amare videor, ignoscite quod dicturus sum. Peto quidem veniam, quia irascimini; sed non possum dicere malum esse quod feci. Hæc igitur apud vos meo nomine, et quasi peculiari prece. Nunc tu, o dilectissima ac venerabilissima ^c soror (quæ mihi tanto charior es quam prius, quanto plus a suis affectus convenit diligi in quibus seipsum Christus fecerit amari), fungere partibus tuis simul meisque. Ora tu, ut ego impetrem; tu postula, ut uterque vincamus. Osculare, quia absens labiis non vales, saltem obsecratione pedes parentum tuorum quasi ancilla, manus quasi alumna, ora quasi filia. Ne trepidaveris, ne timueris: bonos iudices habemus: affectus ipse pro te orat, natura ipsa tibi postulat, suffragia causæ tuæ in tuorum mentibus habes: cito admunt qui suo ipsi amore superantur. Obsecra ergo, et supplex dicit: Quid feci, quid commerui? ignoscite quidquid illud est: veniam peto, etsi delictum nescio: nunquam vos, ut ipsi scitis, inofficiositate aut contumacia offendi, nunquam verbo asperiore læsi, nunquam vultu protreviore violavi: a vobis sum viro tradita, a vobis **190** conjugii mancipata. Teneo, ni fallor, mandata vestra: hæret sensibus meis sanctum piæ præceptionis arcanum: morigeram me, ut puto, ante omnia viro esse jussistis: vestræ voluntati obsecuta sum, vestræ jussioni obtemperavi: illi in omnibus parvi cui me parere voluistis. Invitavit me ad religionem, invitavit ad castitatem. Date veniam: turpe credidi reluctari: res mihi verecunda, res pudens, res sancta visa est et fateor, cum de tali negotio mecum ageret, erubui quod non ante cœpisssem. Huc accessit etiam reverentia Christi et affectus: honeste me facere credidi quidquid Dei amore fecissem. Advolvor vestris, o parentes charissimi, pedibus: illa ego vestra Palladia, vestra gracula, vestra domnula; cum qua his tot vocabulis quondam indulgentissima pietate lusistis; quæ vobis per varia nomina nunc fui mater, nunc avicula, nunc domina; cum esset scilicet unum vocabulum generis, aliud infantie, tertium dignitatis. En ego illa sum per quam vobis illa pri-

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

^a Hæc verba parenthesi includenda esse censebat Rittershusius. Ego vero arbitror ea non esse hujus loci, adeoque jugulanda.

^b Id est, proles. Vide supra pag. 74.

^c Sic vocat Palladium uxorem suam, ex canonum præscripto et perpetua consuetudine prisæ Eccle-

sie, in qua, qui ex conjugio ad sacerdotium adscisciebantur, ab uxorum toro separati, non aliter deinceps cum illis quam cum sororibus versabantur. Vide Sirmondum in notis ad Sidon. lib. v. epist. 16, et Rosweydi onomasticon ad Vitas Patrum.

mum et parentum nomina et avorum gaudia contige-
 runt; et, quod utroque præstat, utrumque feliciter,
 cum fructu adipiscendi et beatitudine perfruendi:
 non quia hinc ego aliquid mihi depretem; sed tamen
 ingrata apud vos esse non debet per quam vos voluit
 Deus esse felices. Ne, quæso, ergo molestum vobis
 sit quod referre aliquid Deo cupio, cui omnia repen-
 sare non possum. Pleni estis solatiis jucundissimis,
 pleni pignoribus charissimis, pleni benedictione divi-
 na: præter peculiarem mei causam, vestrum nego-
 tium referre Deo gratiam jubet: debere me ei arbi-
 tror quod vobis tanta concessit. Sed hæc hactenus.
 Sufficiens enim jam per nos, o charissima soror,
 peccati sumus: reliqua sunt agenda per filiam. Uta-
 mur ergo (honeste enim pro reconciliando parentum
 affectu cuncta tentantur), **191** utamur illorum more
 et exemplo qui ultimo causarum loco aliqua nonnun-
 quam ad commovendam judicum misericordiam pro-
 ferebant laturis sententiam disceptatoribus, aut la-
 mentantes matresfamilias, aut sordidatos senes, aut
 plorantes parvulos ingerentes; scilicet ut qui supe-
 riora causæ verbis jam exorayerant, posteriora rebus
 ipsis perorarent. Offerimus ergo et nos vobis, o cha-
 rissimi parentes, pignus pari quidem illorum, sed ta-
 men gratiore suffragio. Offerimus enim pignus non
 incognitum, sed domesticum; non alienum, sed pro-
 prium; neque, ut illi oratores, et sibi et iudicibus ex-
 traneum, sed nobis simul vobisque commune; quæ
 vos utique vestri sanguinis indoles non ad incognito-
 rum hominum cogit dilectionem, sed ad vestrorum
 revocat charitatem: nec alienos vobis aliena, sed
 vestros vestra commendat: neque id orat ut eos
 ametis quos nunquam ante vidistis, sed ut eos non
 oderitis quos, puto, non diligere non potestis. Vestrum
 ideo, parentes charissimi, negotium, vestra res est;
 vester id a vobis animus, vestra charitas deprecatur:
 ne, quæso, tantum nobis irascamini ut nec vobis
 consulatis, supplicante vobis.... commune pignus per
 nos simul atque nobiscum, et primam pene ad vos
 vocem pro nostri emittit offensa. Infelix prorsus ejus
 et miseranda conditio, quæ avos suos ex parentum
 primum reatu cepit agnoscere. Miseremini, quæsu-
 mus, innocentie ejus, miseremini necessitatis: cogi-
 tur quodammodo pro offensa suorum jam suppli-
 care, quæ adhuc nescit quid sit offendere. Læsus
 quondam Ninivitarum peccatis Deus, vagitu infantium
 et ploratione molitus est. Nam licet totum legamus
 luxisse populum, præcipuam tamen misericordiam
 meruit sors et innocentia parvulorum, dicente ad
 Jonam Deo: **192** *Si valde contristatus es super cucurbitam*
(Jon. iv, 9). Et paulo post: *Ego non parcam*
super Ninive civitatem magnam, in qua commo-
rantur plus quam centum viginti millia, qui non co-
goverunt sinistram suam aut dexteram (Ibid., 11)?
 declarans scilicet propter sinceritatem innocentium
 se etiam culpis nocentium pepercisse. Sed quid ego

de Dei misericordia loquor, qui non tantum postulata
 tribuit, sed interdum etiam non sperata largitur;
 tantoque, si dici licet, major est hominibus humani-
 tate et benevolentia, quanto potestate atque natura?
 Paratum, ut ait Livius, inter Romanos Sabinosque
 bellum, et, quod difficillius sedari potest, ceptum
 preces quondam et interventus charorum pignorum
 sustulerunt; cumque una eorum gens esset natura
 ferox, alia dolore fervens; tantum tamen visio affe-
 ctus mutui valuit, ut nec Romanus memor esse belli,
 nec Sabinus posset injuriæ; et isti paulo ante feri ac
 semibarbari, cognati sanguinis cupidi, sui prodigi,
 amplecti se mutuo inciperent; quia pignus mutuum
 jam habere cœpissent, fieretque unus uterque popu-
 lus, quia unus utriusque esset affectus. Nos non in
 acie stamus, non arma sumimus, non vim inferimus,
 nec propulsare tentamus; impium fore arbitramur si
 vel in hoc filii parentibus obvient, ne puniantur in-
 juste. Cur, rogo, quod illi quondam affectus pro suis
 obtinuerunt, nostri non queant impetrare pro nobis?
 An ideo infelicissimi pene omnium, ideo minus me-
 remur veniam, quia repugnare nescimus? Quod vul-
 tis nos pati, patimur. Si irascimini, deprecamur; si
 puniendos creditis, acquiescimus. Quid, rogo, ultioni
 post ista superest? Certe etiam si justas succensendi
 causas parentes habeant, nihil contingere eis felicius,
 nihil optatius potest quam ut sic eis pro reatu filii
 satisfaciant, ne necesse **193** habeant vindicare.
 Quid autem est in quo magis possimus vobis nos sa-
 tisfacere? Filii vestri sumus, qui vos rogamus; nep-
 tis, per quam rogamus. Parcite, indulgete illi. Eorum
 parentes charissimi pro se rogant, ob quorum solitis
 nomina etiam extraneis nil negare. Longum est de
 innumeris pietatis atque humanitatis exemplis dicere,
 et præposterum ut de majoribus ad minora veniamus.
 Sed tamen id quod dicturus sum, specie quidem mi-
 nus est, sed tamen re minus non est. Perorans quon-
 dam pro periculo existimationis atque incolunitatis
 suæ in Romano foro: *Servius Galba, cum ob difficul-*
tatem negotii et invidiam facti sui parum non modo
in causa; sed etiam in eloquentia spei poneret, arte
usus est ut iudicum animos, quos infectere precum
ambitione non poterat, rerum tentaret affectu. Itaque
consumptis jam admodum cunctis oratoricæ artis in-
geniique subsidiis, cum parum se promovisse intel-
lexisset, parvulum quem secum habebat, Galli, ut
illis temporibus videbatur, clarissimi et nuper mortui
viri filium, et parvas ante subsellia auditorum indo-
les suas in consessu iudicum conspectuque produxit:
quos cum laturis sententiam disceptatoribus oratione
flexibili commendaret, fractæ affectu omnium mentes
et inclinate sunt. Quid plura? Factum est ut inflexis
cunctorum sensibus, daret misericordia humanitati
quidquid ambitioni veritas denegaret. O affectus hu-
mani quanti estis, quantum valetis, qui etiam in
judicio jus habere potuistis! Discite, o parentes cha-

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

* Vide Ciceronem in Bruto, cap. 23, et Quintilianum lib. II Institut., cap. 15.

rissimi, venia vestri dictum sit, discite vel hoc saltem exemplo frangi atque molliri. Certe etiam illic misericordia valuit, ubi locum esse misericordiæ non licebat. Laturo sententiam iudices, qui nihil se nisi ex veritate officio pronuntiaturos esse iuraverant, excludere tamen: **194** misericordiam nec post sacramenta poterunt; in tantum humanitate moti, ut dum alieno negotio consulunt, suum pene obliviscerentur. Nihil vos durum, nihil insolens deprecamur. Vestris vos prestate pro vobis, quod præstiterunt illi extraneis contra se. Certe nec causa illic justior, nec persona charior, nec audientia humanior, nec orator gratior fuit. Illic agebatur pro crimine, hic pro affectu; illic pro extraneis, hic pro filiis; illic apud iuratos iudices, hic apud injuratos parentes; illic per oratorem qui circumscribere nitentur, hic per neptem, quæ quo vos ipsa infantie suæ simplicitate plus moveat, adhuc rogare non novit. Quid est quod causæ desit? quod novum inquirendum est inauditumque suffragium? Num extraneorum apud vos precibus utendum est? Semper in amore cautela est. Nemo enim melius diligit quam qui maxime veretur offendere. Unde ego nunc veniam peto, non quia offendisse me noverim, sed ut locum offensæ penitus non relinquam; nec conscientia culpæ, sed ratione et officio charitatis; ut majorem apud te affectus gratiam obsecratio mereatur innoxii, et amori proficiat supplicatio reatu carens; habeasque plus in filii tui deprecatione quod diligas, si non habes quod remittas. Quanquam temere fortasse nobis de innocentia blandiamur, quid tu de nobis sentias nescientes. Tui enim nobis sensus magis quam nostræ opinionis ratio habenda est. Superest ergo ut si quid aliud et quidquid illud commissum a nobis est, tu qui illi offensæ dignum putas, venia quoque non indignum arbitreris. Pulchre tibi ipse in tuorum reatu satisfacies. Nihil de ultione perdit filio ignoscens pater: quia felicius multo est et laudabilius suis aliquem etiam immerito ignoscere, quam in suos etiam merito vindicare. Vale.

195 EPISTOLA V.

AD CATTURAM.

CaMURÆ sorori Salvianus. Etsi docente Paulo apostolo quid conveniat nos orare nescimus (*Rom. viii, 26*); quo sit ut interdum quid velle aut gaudere oporteat nesciamus: tamen ego pro communi humani generis affectu (quo omnes admodum homines, pie magis quam sapienter, eos qui nobis curæ sunt cupimus quam diutissime esse nobiscum) gaudeo quod post gravem diuturnumque morbum, spem etiam presentis vite indepta es, quæ futura semper habuisti. Benedictus itaque Dominus Deus noster, qui semper spiritus tui custos, nunc præcipue etiam carnis fuit; et in te manens teque custodiens, manum suam ex interioribus tuis usque ad exteriora porrexit; nec solum sancta sanctorum, sed etiam

A vestibula templi sui et circumsepta servavit; protectionemque suam latius fundens, fecit salutem animæ tuæ usque ad salutem corporis pervenire. Quamvis ego ne hanc quidem tibi quam pertulisti, terrestri vasculi infirmitatem obfuisse existimem, cujus fortitudo, ut scis, menti semper inimica est. Ut te jure nunc tanto fortiozem spiritu putem, quanto imbecillior carne esse cœpisti. *Caro enim*, inquit Apostolus, *concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem. Hæc enim invicem sibi adversantur: ut non quæ vultis, illa faciatis* (*Gal. v, 17*). Ergo si repugnante corpore quæ volumus facere non possumus, infirmandum carne est ut optata faciamus. Et verum est. Imbecillitas enim carnis mentis vigorem exacuit; et affectus artubus, vires corporum in virtutes transferuntur animorum: ut mihi genus quoddam sanitatis esse **196** videatur, hominem interdum non esse sanum. Nulla enim admodum tum spiritui cum corpore, id est, nulla divinæ indoli cum terreno hoste luctatio est. Non terribus flammis medullæ æstuant, non malesanam mentem latentia incentiva succendunt, non vagi sensus per varia oblectamenta lascivunt; sed sola exultat anima, keta corpore affecto quasi adversario subjugato. Gaude ergo, alumna Christi; semper quidem simplicis et quietæ, sed nunc magis defæcate tuæ mentis et liberæ ostium aperi, et detrahe, ut legis, Spiritum sanctum (*Psal. cxviii, 131*). Nunquam, ut puto, habitatore Deo dignior exististi: quanto imbecillior corpore, tanto purior sensu. Vincentibus carnem tuam morbis mente vicisti. Felix si hano semper corporis mortem in vitam spiritus conservaris. Exstinctis in te forsitan eunctis humanarum tentationum incentivis, habere quodammodo naturam animæ etiam in carne cœpisti. Ut mihi non solum magna Dei dispensatione, sed etiam magno munere, et ante ægrotasse et nunc convaluisse videaris. Ægrotasti enim hactenus ad virtutem spiritus confirmandam, secuta forsitan sanitatem nunc adipiscens jam carne superata; ut post hanc redditam corpori incolumitatem sine ulla animæ infirmitate possideas, et ita caro valere incipiat ut jam tentatio non resurgat. Vale.

EPISTOLA VI.

AD LIMENIUM.

Limenio Salvianus in Domino salutem. Etsi scio honestas mentes probi affectus non oblivisci, ideo quia boni in bonis studiis quasi naturam quodammodo suam diligunt; tamen quia, quantum in nobis est, augere nos **197** amorem bonorum amicorum officio nostro convenit, admonendum te charitatis odore a me ceptæ, imper a te aucte existimavi, ut legens epistolam meam, dum in me studium tui amoris videris, in te mei accenderes. Dabit autem, non ambigo, Deus noster ut affectum Christianorum intercipientis, Christi ipse affectus fiat. Vale in Domino.

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

* Vide supra lib. i. de Gubernatione, pag. 10.

EPISTOLA VII.

AD APRUM ET VERUM.

Apro et Vero Salvianus. Officii sit, an impudentiae, quod prius ad vos scripsi quam a vobis jus scribendi acciperem, malo vestri esse iudicii quam assertionis meae; quia res dubia ac latens melius semper bonis interpretatoribus quam malis defensoribus creditur. Sed licet haec vere se ita habeant et a me ita esse ducantur, tamen si quid in veri opinione secundum intelligentiam meam sit, audiendum a me putatis, ego sic arbitror, si quando de officio deferendo parvis, ut ego sum, apud superiores, ut vos estis, sancta contentio est, melius eos facere si praecoccupent scripto patronos suos quam si ab iis praecoccupentur. Nam cum ipsa scribendi rescribendique assiduitas dandis vel maxime et reddendis obsequiis deferatur; multo necesse est humiliter sit et obsequentius, dare quempiam operam ut officium prius deferat quam exspectare ut prius capiat: quia, juxta id quod supra diximus, delatio officii fugere honorem, dissimulatio affectare videatur. Congruè ergo et multis modis rationabiliter actum est, ut ego ad vos prius scriberem. Primum, quia turpiter ad honorem ambisse viderer inferior. Deinde, quod vos ab omni hujuscemodi **198** opinionis nota ita morum vestrorum dignitas vindicat, ut pene quidquid a vobis fit, nihil non recte factum esse credatur. Postremo, quod etiam si hoc consilio vos ad me non scripsissetis, ut ego peccator et imbecillus prius deferrem officia quam sumerem; pio magis id vos consilio fecisse existimandum erat quam arrogantem. Cum enim totius ferme humilitatis et propè omnium officiorum palmam indepti sitis, non tam credi potera vos amico voluisse honorem negare quam onus noluisse imponere. Quamvis enim honestum et religiosum studium sit praecoccupare humilitate et vincere; tamen quando inter tales ut nos sumus, id est, inter summos atque infimum, hujuscemodi negotium est; abundantioris charitatis rem major facit si mi-

A nori cedat officio. Haec, mi domini venerabiles, juxta opiniunculam meam non tam praesumptione scientiae quam honore reverentiae vestrae scribenda ad vos putavi. Si aliud vos sentire ostenderitis, ego manum ad os meum ponam; et juxta exemplum sancti Job, qui post divinam vocem in comparisonem loquentis Dei parvum se et imbecillum esse cognovit, terram me, ut sum, squalidam, et insincerum cicerem judicabo, dicamque illud: Semel locutus sum: non adjiciam: Nec immerito: incidere enim in falsae opinionis errorem priusquam vera cognoscas, imperiti animi est et simplicis; perseverare vero in eo, postquam agnoveris, contumaciae. Valete.

EPISTOLA VIII.

AD EUCHERIUM.

B Domino et dulcissimo Eucherio episcopo, Salvianus presbyter. Legi libros quos transmisisti, stylo **199** breves, doctrina uberes, lectione expeditos, instructione perfectos, menti tuae ac pietati pares. Nec miror quod tam utile ac pulchrum opus ad institutionem potissimum sanctorum ac **b** beatorum pignorum condidisti. Cum enim eximium in eis templum Deo aedificaveris, doctrina novae eruditionis quasi summum aedificii tui culmen ornasti; et ut indoles sanctae aequae doctrina ac vita inlustrarentur, quos morali institutione formaveras, spiritali instructione decorasti. Superest ut Dominus Deus noster cujus dono admirandissimi juvenes tales sunt, pares eos faciat libris tuis, id est, ut quidquid illi continent in mysterio, hoc uterque illorum habeat in sensu. Et quia jam dispensatione divina atque iudicio etiam **c** magistri Ecclesiarum esse coeperunt; donec hoc benignissimi Dei pietas, ut doctrina illorum fructus sit Ecclesiarum et tuus, profectum excellentissimo tam illum orient a quo sunt geniti, quam eos quos ipsi sua institutione generaverint. Mihi hoc, etsi non inter omnia, certe vel post omnia misericors Deus tribuat, ut qui fuerunt **d** discipuli quondam mei, sint nunc quotidie oratores mei. Vale, mi dominus et dulcis meus.

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

a Ita vetus codex monasterii Corbeiensis, in quo continentur Opera Eucherii Lugdunensis episcopi. Pithæus edidit: *Domino et dulci suo Eucherio episcopo Salvianus*. Reliqua istius epistolae emendata sunt ad fidem ejusdem codicis Corbeiensis, qui nunc exstat Parisiis in bibliotheca Sancti Germani de Pratis.

b Salonii videlicet et Verani.

c Non puto eos tum fuisse episcopos. Non diceret enim Salvianus eos cepisse esse magistros Ecclesiarum, sed dixisset jam esse magistros. Nam magistrorum Ecclesiae appellatio primum pertinet ad episcopos; sed tamen etiam ad alios, ut colligitur ex communitario Vincentii Lirinensis. Unde Julianus Pomerius in lib. II de Vita contempl. cap. 2: *Ea vera esse divinis testimoniis conabor ostendere; si prius pauca de laude verorum sacerdotum, qui sunt Ecclesiarum magistri, protulerò*. Primus igitur magisterii gradus, ut ego quidem arbitror, fuit in diaconis. Auctor enim est Philostorgius lib. III Hist. Eccles., cap. 17, Leontium Antiochiæ episcopum factum, discipulum suum Aetium designasse ad ordinem diaconi, eique ut Ecclesiae dogmata in ecclesia doceret mandasse, hunc vero diaconatum equidem suscipere noluisse, docendi tamen munus ad-

misisse. Idem libro IV, cap. 3, ait Eudoxium, qui Leontio successerat in episcopatu Antiocheno, Eunomium designasse ad diaconatum, ipsum vero non suscepisse ministerium priusquam accurate ad doctrinam pervenisset. Ex his duobus locis confici posse puto docendi munus, contra quam placuit viro docto affixum fuisse officio diaconi, saltem in Ecclesia Orientali. Nam quod ad Occidentalem pertinet, nihil adhuc certi compertum habeo. Sed cum antiquitas diaconos etiam constituerit in sacerdotio, colligi hinc non absurde potest majus aliquid fuisse illorum officium quam simplex ministerium, adeoque etiam docendi auctoritatem illis fuisse commissam non secus ac episcopo et presbytero, non tamen sine jussu episcopi.

d Fuerat enim Salvianus, uti jam non semel observavimus, magister Salonii et Verani; ut docet ipse Salvianus, cum in hoc loco, tum etiam in epistola sequenti. Quod etiam testatur Eucherius in epistola ad Salonium quae praefigi solet questionibus veteris et novi Testamenti. Idem Gennadius de Salviano loquens: *Magister episcoporum sanctorum Salonii et Verani*.

EPISTOLA IX.

AD SALONIUM.

^a Domino ac beatissimo discipulo, filio et patri, per institutionem discipulo, per amorem filio, ^b per honorem patri, ^c Salonio episcopo, Salvianus. Quæris a me, o mi Saloni, charitas mea, cur libellis nuper a quodam hujus temporis homine ad Ecclesiam factis Timothei nomen inscriptum sit. Addis præterea quod nisi rationem vocabuli evidentiter expressero, dum nominantur **200** Timothei, inter apocrypha sint fortasse reputandi. Ago gratias atque habeo quod de me ita judicas, ut pertinere hoc æstimes ad fidei meæ curam ne quid ecclesiastici operis vacillare permittam; scilicet ut res summæ salubritatis non sit minoris pretii per opinionis incertum. Sufficere itaque ad excludendam penitus apocryphi styli suspicionem etiam hoc solum poterat, quod superius indicavi libros neotericæ disputationis esse, et a præsentis temporis homine divinarum rerum studio atque amore conscriptos. Carent enim apocryphi suspicionem, qui agnoscuntur Timothei apostoli non fuisse. Sed requirit forsitan aliquis, quis ille auctor sit, si apostolus non est, et utrum suum libellis ipsis an alienum nomen inscripserit. Verum est. Potest hoc quidem quæri. Et recte quæritur, si inquisitio valet ad fructum aliquem pervenire. Cæterum si infructuosa est, quid necesse est ut laboret curiositas, cum profectum curiositatis non sit habitura cognitio? In omni enim volumine profectus magis quæritur lectionis quam ^d nomen auctoris. Et ideo si profectus est in lectione, et habet quisquis ille est quod potest instruere lecturos, quid ei cum vocabulo quod juvare non potest curiosos? Ita ut dignissime huic inquisitori angelicum illud respondeatur: *Patriam quæris, an mercenarium (Tob. v, 17)?* Cum enim nullus profectus sit in nomine; qui profectum in scriptis invenit, superflue nomen scriptoris inquirat. Causæ ergo, ut dixi, ista sufficiunt. Sed quia tibi, o mi Saloni, decus nostrum atque subsidium, negare nihil possumus, evidentia dicimus. Tria sunt quæ in libellis istis de quibus loquimur, quæri pos-

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

^a Hæc inscriptio, quæ deest in aliis editionibus, sumpta est ex pervetusto codice ms. bibliothecæ Regiæ, in quo continentur libri quatuor adversus avaritiam. Similem Strabi Fuldensis epigraphen ex epistola ad Gerungum nos olim attulimus in notis ad epistolam decimam Lupi Ferrariensis. Non exstare autem istam Salviani epistolam in vetustissimo exemplari suo admonuit Pithœus. Porro cum ea hactenus edita fuerit in fronte librorum adversus Avaritiam, vice præfationis, nos eam ad librum Epistolarum censentes pertinere debere, ab eo loco illam amovimus, et inter epistolas reposuimus.

^b Ideo Salonius Salviani pater erat per honorem, quia episcopus erat. Episcopi enim per illas tempestates inferioris ordinis clericos, atque adeo presbyteros, ut plurimum filios appellabant. Hieronymus Augustino: *Vale, mi amice charissime, ætate fili, dignitate parens.* Sidonius Arvernorum episcopus lib. vii epist. 17 loquens de Victorio comite: *Quem jure sæculari patronum, jure ecclesiastico filium, excolo ut ctiens, ut pater diligo.* Cassiodorus in psalm. cix:

PATROL. LIII.

A sunt. Cur is qui scripsit, ad Ecclesiam scripserit, et utrum alieno nomine, et an suo: si non suo, cur alieno: et si alieno, cur Timothei **201** potissimum nomen quod scriberetur elegerit. Igitur ut libelli ad Ecclesiam scriberentur, hæc causa est. Scriptor ille, ut etiam scripta ipsa testantur, habet hunc in se cultum atque affectum Dei, ut Deo nihil præponendum putat, secundum illud scilicet Domini nostri dictum, quo ait: *Qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus (Matth. x, 37).* Quavis dictum hoc tepidissimi ac negligentissimi quique homines solo tantum persecutionis tempore putent esse servandum. Quasi vero ullum omnino tempus sit quo præferri aliquid Deo debeat; aut qui persecutionis tempore pretiosiora omnibus rebus Christum habere debet, reliquo omni tempore habere debeat viliorum. Quod si ita est, amorem Dei persecutioni debemus, non fidei; et tunc tantum poterimus quando nos impii persequantur: cum utique aut majorem aut certe non minorem tranquillam quam asperis rebus affectum Domino debeamus. Quia et hoc ipso a nobis plus debet diligi, quia nos a malis non patitur affligi; indulgentia scilicet piissimi et mollissimi patris nobiscum agens, qui magis vult nos in pace et quiete fidem nostram religiosi operibus ostendere, quam in persecutione pœnis nostrorum corporum comprobare. Et ideo si tunc ei nil præferendum est quando nobiscum aspere agitur, ne tunc quidem præferri debet quando per indulgentiam plus meretur. Sed hæc alii temporibus congruunt. Nunc quod cœpimus exsequamur. Videns igitur scriptor ille quem diximus graves atque multiplices Christianorum pene omnium morbos, atque a cunctis in Ecclesia positis non solum non postponi omnia Deo, sed prope cuncta præponi. (Nam et ebriosi in ebrietatibus Deum spernere videntur, et cupidi in cupiditate, et impudici in libidine, **202** et cruenti in crudelitate, et in his omnibus pene omnes: atque hoc eo gravius, quod non solum hæc per scelus atrocissimum diu admittuntur, sed ne postea quidem per pœnitentiam corriguntur; maxime cum etiam in his qui pœnitentes esse dicuntur, ^e no-

Quod etiam in hac nostra conversatione hodieque contingit, ut filius episcopus factus, patris sui pater vocetur, non nascendi ordine, sed honore. Hinc illa vox Hieronymi de episcopis: *Meminerint se patres esse, non dominos.* Augustinus tamen episcopus Hieronymum presbyterum appellat fratrem. Jam tum enim receptum erat discrimen episcoporum et presbyterorum. *Quantum enim, inquit Augustinus ad Hieronymum scribens, secundum honorum vocabula quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, episcopatus presbyterio major sit, tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est.*

^e Vide notas ad præfationem librorum de Gubernatione Dei, et Sirmondum in notis ad Sidon. lib. vii, epist. 15.

^d Cassianus collat. 28 cap. 1 ait omnem dictorum vacillare auctoritatem si dicentis meritum subtrahatur.

^e Ita omnino codex regius. Pro quo Pithœi editio habuit: *Nomen sit magis pœnitentiæ quam fructus.* Sic Ruricius Lemovicum meorum episcopus ait in

6

men sit magis pœnitentia ipsa quam fructus : quia parum sunt rerum vocabula ipsas res non habentia, et nihil virtutum verba sine viribus. Plurimi namque ac pene cuncti, et rerum abundantes, et conscii crimium ac flagitiorum suorum, non modo ea quæ admiserunt, a exomologesi ac satisfactione, sed ne hoc quidem quod facillimum est, donis saltem ac misericordiis redimere dignantur : atque non solum id in prosperis negligunt, sed quod multum irreligiosius, in adversis; non solum incolumes, sed etiam delicientes. Tanta incredulitas est hominum et tam gravis infidelium languor animarum, ut cum multi maximas opes hæredibus, interdum etiam extraneis derelinquant; hoc solum se putant perdere quod pro spe sua dederint ac salute. Et quidem istud licet in omnibus fere grave sit, præcipue in his tamen quos in consimili crimine infidelitatis etiam b professio sanctitatis accusat. Sed idem morbus hic non sæcularium tantum est, sed eorum etiam qui sibi nomen religionis usurpant.) Et ideo videns ille qui scripsit, commune esse hoc malum prope universorum, labemque hanc non ad mundiales tantum homines, sed etiam ad pœnitentes atque conversos, ad viduas quoque jam continentiam professas atque ad puellas in sacris altaribus consecratas; quodque, ut ita dixerim, prope inter monstra reputandum est, ad levitas etiam atque presbyteros; et quod his feratius multo est, etiam ad episcopos pervenisse, ex quibus multi quos supra dixi, sine affectibus, sine pignore, non familias, 203 non filios habentes, opes et substantias suas non pauperibus, non ecclesiis, non sibi ipsis, non denique, quod his omnibus majus est ac præstantius, Deo, sed sæcularibus vel maxime et divitibus et extraneis deputarent; factus est in corde ipsius, sicut scriptum est, zelus Domini quasi ignis ardens (Jer. xx, 9). Et quia, æstuantibus sacro affectu medullis suis, aliud in tali æstu facere non potuit, in vocem doloris erupit. Vox autem ipsa cui impenderetur, nullus magis idoneus visus est quam Ecclesia, cujus utique pars ipsi crant qui ista faciebant. Superflue enim uni aut paucis scribitur, ubi est causa cunctorum. Hæc ergo ratio et persuasit et compulit, ut libelli de quibus loquimur ad Ecclesiam mitterentur. Nunc illud dicimus quod secundum est, scilicet, cur in titulo libellorum non sit nomen auctoris. Cujus rei

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

libro II epist. 12 : Pœnitentia, frater charissime, non nomine est suscipienda, sed opere. Sic enim legendum est pro eo quod Capisius edidit Patientia, frater, etc. Eadem medicina adhibenda est homilie 35 Cæsarii episcopi Arelatensis, in qua hodie legitur, ut cum in cis oculos patientiæ clauserit, cum legendum sit, pœnitentiæ. Item homilie Pauli Diaconi : Omnis peccator, si vult ad veniam attingere, abjecto universo cordis tumore, debet omnimodis se terram et cinerem existimare; ut a vera humilitate incipiens, valeat sibi a Domino patientiam impetrare. Legendum est itaque pœnitentiam.

a Infra lib. I adversus Avaritiam, pag. 221 : Sed quomodo ei exomologesis diuturna opitulabitur in extremis suis? Tertullianus in libro de Pœnitentia cap. 9 : Is actus qui magis Græco vocabulo exprimitur et

licet una sit causa maxima; reultæ tamen, ut reor, esse potuerunt. Ac prima illa veniens a mandato Dei, quo præcipitur vitare omnibus modis terrestribus gloriæ vanitatem; ne dum humanæ laudis inanem aurulam quærimus, præmium cœlestis perdamus. Ex quo etiam illud est quod et orari Deus et donari occulte jubens, vult nos fructum boni operis commendare secreto; quia nulla sit major fidei devotio quam quæ conscientiam vitat hominum, Deo teste contenta. Nesciat enim, inquit Salvator, manus tua sinistra quid faciat dextera tua : et Pater tuus, qui videt in absconso, reddet tibi (Matth. vi, 3, 4). Et ideo scriptori illi ad subtrahendum e titulo nomen suum atque celandum sufficere hæc tantummodo causa potuit; ut quod in honorem Domini sui fecerat, divinæ tantum conscientiæ reservaret, et res commendabilior Deo fieret quæ famam publicam devitasset. Sed tamen, quod confitendum est, præcipuum illud fuit, quia scriptor ille, ut legimus, humilis est 204 in oculis suis ac vilis sibi, exiguum se penitus atque ultimum putans, et hoc, quod majus est, mira fide : non officio humilitatis assumptæ, sed iudicii simplicis veritate. Unde est quod jure se etiam ab aliis talem habendum putans qualis a semetipso haberetur, recte libellis suis alienum nomen inseruit; scilicet ne auctoritatem salubribus scriptis personæ suæ parvitas derogaret : omnia enim amodo dicta tanti existimantur, quantus est ipse qui dixit. Si quidem tam imbecilla sunt iudicia hujus temporis ac pene tam nulla, ut qui legunt non tam considerent quid legant quam cujus legant, nec tam dictionis vim atque virtutem quam dictatoris cogitent dignitatem. Idcirco igitur scriptor ille abscondi et latitare omnibus modis voluit, ne scripta quæ in se habent plurimum salubritatis, minora forsitan fierent per nomen auctoris. Habet itaque quisquis ille est qui requirit, cur alienum nomen assumptum sit. Restat dicere cur Timothei. Quod ut dicamus, ad auctorem denuo reversuri sumus. Is enim caesarum omnium causa est : qui sicut humilitati præstitit ut alienum, sic timori atque cautelæ ut Timothei nomen scriberet. Pavidus quippe est et formidolosus, ac nonnunquam etiam levium mendaciorum fugax, atque in tantum peccare metuens ut interdum et non timenda formidet. Cum ergo subtrahere e titulo nomen suum et inserere vellet alienum, c ti-

D frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostro confitemur, non quidem ut ignora, sed quatenus satisfactio confessione dissipatur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi et humiliandi hominis disciplina est, conversationem injungens misericordiæ illicitæ. I.e ipso quoque habitu atque victu maudat, sacro et cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illi quæ peccavit tristi tractatione, etc. Vide Cyprianum in libro de Lapsis, ubi de Anania, Azaria, Misabele et Daniele loquitur.

b Vide supra pag. 6.

c Antea legebatur Timothei, non solum in editis, sed etiam in codice regio. Itaque quia constabat mendum hic esse, et substituendam esse aliquam vocem quæ conveniret homini pavidò et formidoloso,

mut in hac nominum commutatione mendacium, nequaquam scilicet admittendam putans etiam in officio sancti operis maculam falsitatis. Positus itaque in hoc ambiguae opinionis incerto, optimum fore credidit ut beati Evangelistae sacratissimum sequeretur exemplum; qui in utroque divini operis exordio Theophili nomen inscribens, cum ad hominem scripsisse videatur, **205** ad amorem Dei scripsit; hoc scilicet dignissimum esse judicans, ut ad ipsum affectum Dei scripta dirigeret, a quo ad scribendum impulsus esset. Hoc ergo etiam scriptor hic de quo loquimur, usus est argumento atque consilio. Consciens enim sibi sic se omnia in scriptis suis pro Dei honore, sicut illum pro Dei amore, fecisse, qua ratione ille Theophili, hac etiam hic Timothei nomine scripsit. Nam sicut Theophili vocabulo amor, sic Timothei honor Divinitatis exprimitur. Itaque cum legis Timotheum ad Ecclesiam scripsisse, hoc intel-

A ligere debes, pro honore Dei ad Ecclesiam scriptum esse, immo potius ipsum honorem Dei scripta misisse; quia recte ipse scripsisse dicitur per quem factum est ut scriberetur. Hac causa igitur in titulo libellorum Timothei nomen inscriptum est. Congruum siquidem scriptor ille existimavit ut eam in honorem Dei libellos scriberet, ipsi Divinitatis honori titulum consecraret. Habes, o mi Saloni, charitas mea, habes quod exegisti: implevi opus muneris imperati. Superest ut quia ego functus sum partibus meis, et tu fungaris tuis; id est, ores Dominum Deum nostrum, et domo impetres ut libelli ad Ecclesiam Christi honore conscripti tantum apud Deum scriptori suo prosint, quantum eos prodesse ipse omnibus cupit. Nec injustum, puto, est desiderium quo tantum tibi aliquis praestari postulat pro salute, quantum ipse optat cunctis pro charitate. ^a Vale, mi Saloni, decus nostrum atque subsidium.

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

secuti sumus vestigia sinceræ lectionis quæ latebant in voce *Timothei*.

^a In editione Pithœana legebatur: *Vale, decus nostrum atque subsidium*. In codice vero regio sic. *Vale, mi decus nostrum atque subsidium*. Vocula *mi* addita in codice regio indicavit addendum hoc loco

esse nomen Salonii. Supra pag. 200: *Sed quia, o mi Saloni, decus nostrum atque subsidium*. Is enim erat illius sæculi mos ut eadem honoris epitheta repeterent in fine epistolarum, quemadmodum observavit Sirmundus ad Ennodium, et patet ex Sidonio, Fausto, Ruricio, et aliis.

SALVIANI

MASSILIENSIS PRESBYTERI

ADVERSUS AVARITIAM

*LIBRI QUATUOR.

LIBER PRIMUS.

200 I. *Timotheus* minister servorum Dei, Ecclesie catholice toto orbe diffusæ gratia tibi et pax a Deo

Patre nostro et Christo Jesu Domino nostro cum Spiritu sancto. Amen. Inter cæteros graves atque mor-

STEPHANI BALUZII NOTÆ.

^a Prima librorum istorum editio prodiit Basilee studio Joannis Sighardi anno 1528 in volumine quod inscribitur *Antidotum*. Ex epistola porro nona Salviani, quæ vice præfationis adjecta erat his libris, centuriatores collegerunt Salvianum esse verum auctorem istorum librorum. *Sunt autem, inquit, isti quatuor libri in eo volumine impressi quod inscribitur Antidotum. Et si in re dubia divinare liceret, pronuntiarem propemodum istorum librorum verum auctorem esse ipsum Salvianum, moti argumento istius præfationis.* Contra vir celeberrimus et doctissimus Petrus Pithœus pronuntiavit dubitari non immerito posse an hi libri auctorem habeant Salvianum, ea de causa, uti supra diximus, quod in libro quarto de Gubernatione, pag. 60. Salvianus locum quemdam citet ex libro secundo ad Ecclesiam catholicam, tanquam hi libri non essent sui, dicens: *Sicut ait quidam in scriptis suis.* Verum et hunc Pithœi scrupulum eximere litteratis hominibus studuit Rittershusius in præfatione ad Opera Salvianica, et auctoritas Gennadii exigit ut quatuor illos libros Salviano adjudicemus. Nam Gennadius recensens Opera Salviani, inter ea diserte ponit *adversus Avaritiam libros quatuor*. Fateor ejus nomen non exstare in fronte operis,

et titulum istorum librorum esse *Timothei ad Ecclesiam catholicam*, non vero *adversus Avaritiam*. Sed causam cur nomen auctoris suppressum sit, declarat ipse Salvianus in epistola ad Salonium. Titulum autem *Adversus Avaritiam* apposimus, moti auctoritate operis et testimonio Gennadii. Quod autem locum ex libro secundo *adversus Avaritiam* sic laudat tanquam alterius cujuspiam scriptoris esset, istud neminem movere debet. Noluerat enim in initio Salvianus agnosci auctor istorum librorum, ut vitaret omnibus modis terrestris gloriæ venientiam, et ne auctoritatem salubribus scriptis personæ suæ paritas derogaret quemadmodum ipse loquitur in epistola ad Salonium pag. 204. Itaque sui ipsius locum adduxit, ac si alterius esset, ut in eodem latendi proposito duraret. Sic Vincentius Lirinensis disputationem suam *adversus hæreticos abscisso nomine suo intitulavit Peregrini adversum hæreticos*, ut Gennadius docet. Quo exemplo Faustus Reiorum Apollinarius episcopus citat in epistola 16 locum quemdam ex sua ad G. Diaconum epistola, hoc modo, *in epistola quadam scriptum sit.* Quin et Salvianus ipse, in libro primo de Gubernatione pag. 10 afferens locum quemdam ex epistola a se scripta ad Cattaram religiosam